

ВІДГУК

офіційного опонента,

доктора юридичних наук, старшого наукового співробітника

Бикова Олександра Миколайовича

на дисертацію Телліс Сергія Олександровича на тему:

«Інститут президентства в Україні та в Угорщині: теоретико-правовий порівняльний аналіз», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Публічні інститути влади зберігають вирішальну роль в управлінні суспільством і державою. Від динаміки трансформацій цих інститутів залежить траєкторія розвитку держави та суспільства. Такий стан ставить у центр актуальних досліджень питання пов'язані з утворенням стійких і дієздатних владних інститутів.

Актуальність теми дослідження обумовлена поширеністю та значущістю інституту президентства в суспільно-політичному житті держави, його впливом на органи державної влади та політико-правові трансформації.

Як справедливо стверджує автор, інститут президентства може виступати як гарантом розвитку держави, так і тим, що його стримує. Саме цим визначається актуальність завдання підвищення ефективності діяльності інституту президентства, як ключового елемента в системі органів державної влади.

Для України інститут президентства є порівняно новою державною інституцією, що, своєю чергою, вимагає детального вивчення досвіду функціонування глави держави, його повноважень та компетенції у країнах світу зі схожою політико-правовою системою.

Аналіз моделей президентства, контекстів їх формування та трансформації, факторів, що вплинули на ці процеси, дозволив би більш глибоко зрозуміти специфіку правового розвитку цього інституту у країнах Східної Європи, виявити подібності та відмінності з інститутом президентства в Україні.

Умови розвитку сучасної теорії та історії держави і права зумовлює звернути увагу на порівняльний аналіз теоретико-правових аспектів засад функціонування інституту президентства в Україні та в країнах Східної Європи, в яких демократичний транзит успішно завершено, зокрема в Угорщині. Особливості запровадження і функціонування інституту президентства в Угорщині становить інтерес також у контексті загальних тенденцій розвитку парламентарних держав Східної Європи.

Успішне розв'язання цих проблем є дуже значущим як для національної правової систем, так і для розвитку порівняльного правознавства.

Керуючись актуальністю і ґрунтуючись на аналізі літератури на тему дослідження, Телліс С.О. визначає мету дослідження - провести теоретико-правовий порівняльний аналіз інституту президентства в Україні та Угорщині в контексті державно-правових явищ та з'ясування правової специфіки порівнюваних інститутів.

Поставлена автором дисертації мета є своєчасною, а також однаково значущою і для поглиблення теоретичних знань у цій галузі та для практичного застосування отриманих результатів.

Відразу скажемо, автору повною мірою вирішити поставлені завдання і досягати визначеної мети, представивши читачеві фундовану, творчу та самостійну роботу, в якій міститься розв'язання наукової проблеми, що має істотне теоретичне значення - для розвитку порівняльного правознавства і практичне значення - для удосконалення законодавчого регулювання функціонування інституту президентства в Україні.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що в дисертації, на підґрунті опрацювання наукових праць вітчизняних і зарубіжних учених у галузі теорії держави і права, у галузі конституційного права, аналізу вітчизняного та зарубіжного законодавства, узагальнення практики функціонування інституту президентства, поглиблено наукові знання щодо теоретико-правових основ інституту президентства.

Чітке визначення мети, об'єкту та предмету дослідження дисертантом сформульовані методологічно коректно і науково виважено, постановка завдань, які достатньо повно охоплюють заявлену тематику та відповідають науковій спеціальності, дозволили автору комплексно, системно дослідити теоретико-правовий статус інституту президентства в Україні та Угорщині.

Методологічна база дисертації є сучасною, ефективною й адекватною її цілям і задачам. Достовірність і обґрунтованість отриманих результатів дослідження обумовлена застосуванням як методологічної основи дослідження загальнонаукових та спеціальних методів пізнання, сукупність яких не містить внутрішніх протиріч.

Методологічною основою в даному дослідженні виступає сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Поряд з системно-структурним і діалектичним методами дослідження застосовувалися і визнані спеціальні методи: історико-правовий аналіз; формально-юридичний метод; порівняльно-правовий метод; структурно-функціональний аналіз. В цілому, дисертант переконливо показав володіння методологічним арсеналом правової компаративності.

Теоретичною основою дисертаційного дослідження є науково-правові положення, розроблені у працях українських та світових вчених.

Нормативна база дисертаційного дослідження включає нормативно-правові акти публічного та приватного права. Вагому частину джерельної бази вивчення

інституту президентства становлять нормативно-правові джерела, в яких визначено правовий статус і повноваження глави держави, правові джерела, що регулюють функціонування вищих органів влади.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає у тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є першим у вітчизняній науці комплексним науковим дослідженням теоретико-правового статусу інституту президентства в Україні та Угорщині, здійсненим на основі порівняльного аналізу норм національного і угорського позитивного законодавства, державотворчої практики і доктринальних досліджень з власними обґрунтованими пропозиціями щодо законодавчого вдосконалення теоретико-правового статусу Президента України в умовах формування правової демократичної держави.

Про наукову новизну отриманих результатів, як і про особистий внесок дисертанта в правову науку, свідчать, сформульовані автором висновки і пропозиції, зокрема уперше: сформульовано науково обґрунтований висновок, що визначення місця і ролі інституту президентства в системі органів державної влади в Угорщині та в Україні відбувається у контексті історично усталених політико-правових практик; обґрунтовано доцільність законодавчого унормування запобіжної ролі Президента України у системі державних органів з метою посилення змістовності статусу президента; наводяться аргументи, що історико-правові аспекти генези інституту президентства в Україні та в Угорщині мають особливий характер; обґрунтовується положення, що розвиток інституту президентства в Угорщині відбувається у руслі розвитку режиму парламентарного правління, а в Україні - у руслі розвитку режиму президіального правління; обґрунтовано доцільність запровадження прямих президентських виборів задля забезпечення належної автономності інституту президентства в Угорщині; проведено комплексний ретроспективний порівняльний аналіз

нормативно-правового забезпечення функціонування інституту президентства в Україні та в Угорщині; робиться науково обґрунтований висновок, що інституту президентства в обох країнах має значну кількість відмінностей та компетенції Президента України перевищують компетенції Президента Угорщини; аргументовано доцільність внесення змін до Конституції України, до Закону України «Виборчий кодекс України», до Закону України «Про Кабінет Міністрів України»,

З оглядом на зазначене, наукова новизна дисертації Телліс С.О. безперечна. Автором отримані цінні в теоретичному й практичному плані результати. Сильною стороною роботи Телліс С.О. є виняткова кількість залучених угорських джерел, в тому числі складний корпус нормативно-правових джерел історичного спадку Угорщини від кінця XIX століття, копітка і скрупульозна, методично вивірена робота з ними.

Практичне значення одержаних результатів полягає в можливості глибокого розуміння національно-правові традиції України та Угорщини, а також можливості порівняти специфіку функціонування інституту президентства в обох державах з використанням європейського досвіду в сучасній вітчизняній практиці державотворення.

Сформульовані у дисертації висновки можуть знайти застосування у правотворчій діяльності, науково-дослідницькій та навчально-методичній діяльності. Найвним є те, що здобуті знання будуть корисні у галузі юридичної компаративістики та у теоретико-правової сфері.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні наукові результати дисертації знайшли відображення в 14 публікаціях, з них 7 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у науковій фахових виданнях, які включено до

міжнародних наукометричних баз, а також 5 статей за матеріалами міжнародних наукових конференцій.

Зміст та структура дисертації. Структура наукового дослідження має внутрішню логіку та обумовлена метою та завданнями дисертаційної роботи. Представлена дисертація складається із вступу, трьох розділів, які поділено на 9 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Матеріал викладено чітко, аргументовано та послідовно.

У першому розділі розглядаються методологічні засади дослідження інституту президентства, досліджується генеза теоретико-правового статусу інституту президентства в Україні та Угорщині.

Автор зазначає, що вивчення теоретико-правового статусу інституту президентства буде коректним і повним за умови дослідження формалізованих норм, що регулюють роботу інституційного середовища, у контексті державно-правового розвитку системи. За таких висновків, автор наголошує що коректний та повний порівняльний аналіз теоретико-правового статусу інституту президентства в Україні та Угорщині не може бути проведений без ретроспективного аналізу нормативно-правової бази, якою втілено організаційні засади діяльності інституту глави держави в обох країнах (стор. 32-38 дисертації). Цікавим видається дослідження правової спадщини у вигляді нормативного забезпечення функціонування вищих органів державної влади в Угорщині через призму дослідження теоретико-правового статусу інституту глави держави (стор. 52-76 дисертації).

Автор, базуючись на дослідженні обставин генезису суб'єктів владних повноважень та правової спадщини у вигляді нормативного забезпечення функціонування вищих органів державної влади, приходять до ґрунтовного висновку щодо джерел сучасного інституту президентства в обох країнах. Так, автор зазначає, що парламентаризм у системі державного управління Угорщини,

на відміну від України, має міцні історичні корені, а виникнення і розвиток інституту президентства в Угорщині відбувався у рідній формі розвитку парламентської форми державного правління. Саме в рамках концепції парламентської автономії сформовані нормативно-правові засади діяльності глави держави в Угорщині. Своєю чергою, в Україні радянська політико-правова концепція партійної диктатури та президіального режиму правління, певною мірою сприяла впровадженню системи державного управління, орієнтованої на президентську владу.

У другому розділі автор досліджує принципи формування та функціонування сучасного інституту президентства в Україні і Угорщині, виявляє фактори, що впливають на розвиток сучасного інституту президентства в обох країнах. За виявленими особливостями правового розвитку інституту президентства в Угорщині та в Україні, автор робить висновки щодо залежності форми і змісту інституту від історико-правового досвіду та від усталених політико-правових практик у державі.

На основі визначених критеріїв, що формалізують та характеризують правові положення інституту президентства, автор проводить порівняльний аналіз порядку виборів, конституційного статусу та повноважень президента в Угорщині та Україні. Ґрунтуючись на виявлених особливостях, автор визначає що організація інституту президентства в Угорщині та Україні відбувається у різний спосіб. У даному контексті автор приходить до обґрунтованого висновку, що закріплений на конституційному рівні компетенції президента корелюються з національним історичним правовим спадком в обох державах (стор. 120-128 дисертації).

Вельми позитивним фактом, що посилює основні положення роботи Телліс С.О., слід вважати використання коректних доповнень до тексту дисертації у

вигляді додатків – таблиць порівняльно-правового аналізу статусу та повноважень Президента України та Президента Угорщини на основних етапах конституційного процесу (стор. 211-224 дисертації).

У третьому розділі автор з'ясовує особливості взаємодії інституту президенства з органами державної влади в Україні та Угорщині та виявляє основні теоретико-правові механізми взаємодії президента з вищими органами державної влади. Заслуговує на увагу висновки автора про те, що в українському законодавстві саме диспозитивність норм конституційного права відносно механізмів розпуску парламенту та використання вето створює умови для посилення президентського впливу на інститути державної влади, що може мати наслідком збільшення обсягу фактичної влади Президента України, на відміну від визначеного Конституцією. Досить цікавими є висновки автора щодо особливостей угорського конституційного права - дійсність рішення Президента Угорщини залежить від повноважень, що надає йому інший орган прийняття рішення, і це в переважній більшості таких випадків.

Автор досліджує участь президента в законотворчому процесі в компоративному аспекті. Обґрунтованими є висновки автора про те, що у Президента Угорщині відсутня можливість здійснювати вирішальний вплив на законодавчий процес. Своєю чергою, в Президент України має значний вплив на формування нормативно-правової бази державного управління, а законодавчі функції частково делеговані за межі законодавчої влади.

Узагальнюючи основні тенденції розвитку інституту президенства, автор робить висновок щодо теоретико-правових перспектив розвитку інституту президенства в Україні та Угорщині та пропонує шляхи удосконалення законодавчого регулювання функціонування інституту президенства в Україні.

Досить цікавим є зауваження автора щодо прямування угорської системи

до вдаваного парламентаризму або прихованої президенціалізації угорської політичної системи (стор. 169-172 дисертації) Вельми позитивним фактом є практичні рекомендації автора щодо вирішення проблематики раціоналізації впливу Президента України на органи державної влади шляхом внесення змін до чинного законодавства (стор. 177-178 дисертації).

Оцінюючи роботу в цілому, слід визнати обґрунтованість та правомірність її основних висновків та положень. Проведене здобувачем дослідження є завершеним, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеного дослідження, за результатами якого сформовані концептуальні теоретичні положення та практичні рекомендації.

Оформлення дисертації відповідає встановленим вимогам.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної та нової теоретичної та практичної проблеми, в зазначеній дисертації міститься низка спірних положень, а також положень, які потребують додаткової аргументації:

1. Хотілося б звернути увагу на низку методологічних аспектів представленої дисертації. Одна з специфічних особливостей досліджень, виконаних у річище компаративістики, проявляється в тому, що їхні автори мають більшу ступень свободи в плані вибору об'єкта дослідження, історичних періодів і подій, а також способів подання наукового матеріалу, ніж автори непорівняльних досліджень. Однак це не звільняє компаративістів від необхідності слідувати усталеним канонам юридичної науки, у тому числі при визначенні та описі методологічної бази порівняльно-правового дослідження, основу якого становить поєднання загальнонаукових і спеціальних методів пізнання. При описі методів дослідження дисертант не зазначає для всіх перерахованих методів в яких розділах, підрозділах дисертації застосовано ці методи.

2. Як зауважує автор, при дослідженні проблем організаційних засад функціонування інституту президентства в Україні та в Угорщині їм було використано наступні методи: формально-юридичний метод, порівняльно-правовий метод, системний аналіз, структурно-функціональний аналіз, історико-правовий аналіз. Водночас аналіз дисертації не залишає сумнівів у тому, що список методів наукового пізнання поставленої проблеми може бути ширшим. Досить скромний перелік методів дослідження проблематики працює аж ніяк не на благо дисертанта.

На нашу думку, фактичні методи функціонування інституту та особистість президента формують інституційні параметри діяльності глави держави, як у політико-правовому просторі, так і в рамках державно-правового режиму загалом. Таким чином, концептуальні рамки президентської влади в принципі не організовуються прерогативами та повноваженнями інституту, не зводяться до переліку офіційних повноважень президента, та законодавчого забезпечення його взаємодії з законодавчою та виконавчою владою.

Автор дисертації справедливо визначає роль правової культури у процесі формування та розвитку інституту президентства, проте поруч із політико-правовими традиціями, фактичні комунікації панівного класу впливають на формування фундаменту прийняття державних рішень. І хоча автор ґрунтовно вказує на деякі не інституціональні параметри інституту президентства, а саме роль суб'єктивного контексту, що впливає на характер функціонування інституту, хотілося б точніше зрозуміти характер взаємовідносин інституту з комплексом фактичних комунікацій, у яких президент вступає як персональний носій вищих політико-адміністративних повноважень.

Іншими словами, на наш погляд, автору слід було б більш чітко окреслити межі повноважень президента, заданих правовими актами, з фактичними прерогативами відокремлених виконавців ролі президента. У цьому контексті, як

нам бачилося, слід було б більше використовувати мережевий підхід як дослідницьку стратегію аналізу сучасного інституту президентства, в рамках якої використовується ідея про адміністративно-правову активність президента, як спосіб фіксації можливостей елітарних груп перепозиціонування офіційних структур у полі державного управління шляхом впливу на формування нормативно-правової бази.

3. У підрозділі 1.2 вживається термін «історична конституція», теоретико-правове значення якого автором не розкрито.

4. Як побажання, дисертанту слід було вказати й на негативні моменти (у випадку їх наявності) законодавчої регламентації інституту президентства в Угорщині, з метою їх уникнення у вітчизняній практиці законотворення.

Проте зазначені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Телліс С.О., а спрямовані на те, щоб стати підґрунтям наукової дискусії та окреслити напрями подальшої розробки даної проблеми.

Основні положення дисертації знайшли свій відбиток у публікаціях автора. Дисертація відповідає вимогам, встановленим до робіт подібного роду. Зміст дисертації відповідає паспорту спеціальності 081 – «Право».

Анотація дисертації відповідає змісту та структурній організації дисертаційного дослідження. Дисертація є кваліфікаційною науковою працею, виконаною особисто здобувачем у вигляді спеціально підготовленого рукопису і містить висунені науково обґрунтовані теоретичні результати, наукові положення, а також характеризується єдністю змісту і свідчить про особистий внесок здобувача у науку конституційного права.

У зв'язку з всіма вищенаведеними положеннями рекомендую результати дисертаційного дослідження опублікувати у вигляді монографії.

Отже, можна зробити висновок про те, що дисертація на тему «Інститут президентства в Україні та в Угорщині: теоретико-правовий порівняльний аналіз»

є ґрунтовним наукоим дослудженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані висновки, що мають значущість для теорії та практики конституційного права, відповідає вимогам «Порядок проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», а її автор Телліс Сергій Олександрович заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право» галузі знань 081 «Право».

Офіційний опонент –

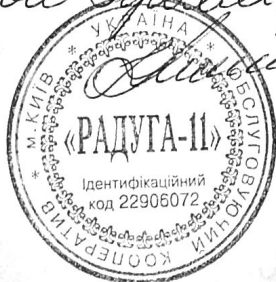
доктор юридичних наук,

старший науковий співробітник

Олександр Биков

*Гідрис Бикова О.М. завідує
Голова Правління ОК «Радуга-11»*

*Липська А.В.
12.01.2022р.*